

Ünite 2: Ticari Kazançlar (İşletme Hesabı Esası, Basit Usul, Esnaf Muaflığı), Zirai Kazançlar

İşletme Hesabı Esasında Ticari Kazancın Tespiti

İşletme Hesabına Tabii Olanlar:

Ticari kazancın gerçek usulde ikinci tespit şekli, işletme hesabı esasıdır. Kazancı bu usule göre tespit edilenler 2. Sınıf tüccarlardır. Uygulamada işletme esasında vergilendirilen mükellef örnekleri; ticaretle uğraşan bakkal, manav, kasap, berber, terzi.

Kazancı bu esasta tespit edilenler, yalnızca işletme defteri tutarlar.

İşletme defterinin sol tarafına giderler, sağ tarafına ise hasılat kaydolunur.

İşletme Esasında Ticari Kazanç Nasıl Tespit Edilir: Bir hesap dönemi içinde elde edilen hasılat ile giderler arasındaki olumlu fark ticari kazançtır. Yıllara yaygın inşaat ve onarma işleriyle ilgili matrah tespiti konusunda farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Mal alımı satımı ile uğraşan işletmelerin ticari kazancının bulunmasında; dönem sonu emtia mevcudu gelir kısmına, dönem başındaki emtia mevcudu ve dönem içinde satın alınan emtia ise gider kısmına eklenir. Ticari kazanç, dönem sonu satış gelirine dönem sonunda elde bulunan stokların eklenmesiyle bulunacak tutardan, masrafların ve dönem başı ile dönem içinde alınan stokların düşülmesiyle bulunacak rakam olmaktadır.

İşletme Esasında Ticari Kazanç Tespitinde Bilanço Esasına Göre Farklılıklar: İşletme hesabı esasında gelir tespitinde, kural olarak bilanço esasında vergileme ile ilgili düzenlemeler geçerlidir. İşletme hesabında gelir tespiti ile ilgili bazı kuralların, bilanço esasında gelir tespiti ile karşılaştırması.

- "Dönem giderleri" içinde, fiilen yapılan ödemeler olduğu kadar borçlar da yer almaktadır.
- Gelir kısmında bulunan "satış gelirleri" içinde tahsil edilen paralar ile alacaklar yer almaktadır.
- İşletme hesabı esasında vergilendirilen mükellefler amortisman ayırabilmektedir. Ancak bu mükellefler "azalan bakiyeler usulü" ile amortisman uygulamasından yararlanamaz.

Geliri bu şekilde tespit edilen hesabı esasına tabi mükellefler, izleyen yılın mart ayında beyanname vereceklerdir.

Ticari Kazancın Basit Usulde Tespiti

Basit usul; geliri sınırlı bakkal, kasap gibi küçük ticaret erbabıyla tamirci, terzi gibi küçük sanat erbabı için getirilen bir uygulamadır.

Basit Usulden Yararlanamayan Meslek ve Ticaret Erbabı:

- Kollektif şirket ortakları ile komandit şirketlerin komandite ortakları,
- Sarraflar,
- Her türlü ilan ve reklam işiyle uğraşanlar,
- Gayrimenkul alım satımı ile uğraşanlar,
- Şehirlerarası yük ve yolcu taşımacılığı yapanlar,
- Büyükşehir belediye şuuruları içinde emtia alım satımı yapanlardır.

Basit Usule Tabi Olmanın Şartları:

Yasa bu şartları genel ve özel şartlar olmak üzere iki grupta ele almıştır:

Genel Şartlar (GVK m.47); - kendi işinde bilfiil çalışması veya bulunması, -İş yeri mülkiyetinin iş sahibine ait olması durumunda emsal kira bedelinin 2. Bentte belirlenen miktarları aşmaması, - başka bir ticari, zirai veya mesleki faaliyet dolayısıyla gerçek usulde gelir vergisine tabi olmamasıdır.

Özel şartlar (GVK m.48); - basit usulde vergilenen mükellefler, yukarıda sayılan şartları yıl içinde kaybederlerse, ertesi yıldan itibaren gerçek usule (işletme hesabı esasına) geçmek zorundadırlar. Bu şekilde gerçek usule geçirilen

mükellefler, hiçbir şekilde basit usule dönemeyeceklerdir.

Basit Usulde Gelirin Tespiti: Basit usul; “götürü usul” uygulamasının yerine getirilmiştir; bu gruba dahil olan mükelleflerin belge alma ve belge verme ödevleri vardır. Ödenecek vergi, yıl boyunca topladıkları bu belgeler üzerinden hesaplanacaktır. Bu belgeler bağlı oldukları esnaf ve sanat odası yardımıyla gelir tespiti yapılacak ve bu geliri, izleyen yılın Şubat ayında verecekleri beyannameler üzerinde göstereceklerdir. Basit usule tabi mükelleflerin geçici vergi beyannamesi ve katma değer vergisi beyannamesi verme yükümlülükleri yoktur. Basit usulde ticari kazancın tespiti: Hasılat- (giderler + satılan emtianın alış bedeli). Dönem sonu mal mevcudu hasılatı; dönem başı mal mevcudu giderlere eklenmektedir. Bu mükellefler için gelir tespit edilirken şunlardan yararlanamaz: 1- amortisman, 2- Değerleme, 3- Karşılık ayırma. Basit usulde vergiye tabi mükellef “engelli indiriminden yararlanabilir.

Ticari Kazançlarda Esnaf Muaflığı

Esnaf Muaflığından Yararlananlar: Esnaf muaflığında yararlanan ticaret ve sanat erbabı örnekleri şunlardır:

- Motorlu nakil vasıtası kullanmamak şartı ile gezici olarak bir işyeri açmadan ticaret ile uğraşanlar (seyyar satıcılar, işportacılar, simitçiler)

- İş yeri açmadan gezici olarak doğrudan tüketiciye iş yapan kalaycı, lehimci, musluk tamircisi, çilingir... gibi sanat erbabı,

- Hayvanla veya bir adet hayvan arabası ile nakliyecilik yapanlar.

- Dışarıdan işçi almaksızın oturdukları evde imal ettikleri tarhana, erişte, mantı, havlu, çorap, dantel... gibi ürünleri dükkan açmaksızın satanlardır.

Bu şartlar aranmaksızın esnaf muaflığı kapsamında olanlar şunlardır:

- Bir işyeri açmaksızın, gezici olarak milli piyango bileti satanlar,

- İş akdi ile bağlı olmaksızın gerçek ve tüzel kişilerin mallarını kapı kapı dolaşarak tüketiciye satanlardır.

Esnaf Muaflığının Sınırı ve Şartı: -

Ticari, zirai veya mesleki kazancıyla gerçek usulde gelir vergisine tabi olanlar ve - Yukarıda sayılan işleri, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerine bağlılık arz edecek şekilde yapanlar esnaf muaflığından yararlanamaz.

Vergiden Muaf Esnaflardan Yapılan Tevkifat: Esnaf muaflığından yararlanmak, hiç gelir vergisi ödememek değildir.

- Havlu, çorap, kilim, örgü, nakış işleri... vb ürünlerin alımı karşılığında ödenen emtia bedelleri veya bu emtianın imalinde ödenen hizmet bedelleri üzerinden %2,

- Aynı kişilere değerli kağıt satışları ile ilgili ödenen komisyon bedelleri üzerinden %20,

- Bu kişilerden yapılan diğer mal alımları için %5,

- Diğer hizmet alımları için %10

Oranında, bu kişilerden satın alınan mal ve hizmetler karşılığında yapılan ödemelerden stopaj yapılacaktır.

Zirai Kazançların Tanımı ve Başka Kazançlara Dönüşmesi

Zirai faaliyetlerden doğan kazançlar zirai kazançlardır. Zirai faaliyet; arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme yollarıyla bitki, orman, hayvan, balık ve bunların mahsullerinin üretilmesini, avlanmasını, taşınmasını, satılmasını ifade eder.

Zirai faaliyetin yapıldığı işletmelere zirai işletme denir. Bu işletmeleri işleten gerçek kişilere çiftçi ve bu faaliyetler sonucunda üretilen maddelere de mahsul (ürün) denir.

Kollektif şirketlerle komandit şirketler, zirai faaliyetle uğraşsalar bile çiftçi sayılmaz; ticari kazanç sayılır.

Zirai kazançlar ya stopaj usulüyle ya da gerçek usulde vergilendirilmektedir.

Zirai Kazançlarda Stopaj Usulüyle Vergileme

Çiftçiler, ziraat odasından, bulunmayan yerlerde il tarım veya ilçe müdürlüklerinden "çiftçi belgesi" almak zorundadır aksi halde çeşitli kurum kuruluşlar tarafından verilen avans, kredi, sübvansiyon gibi nakdi- ayni desteklerden yararlanamazlar.

Stopaj Usulüyle Vergiye Tabi Olmanın Şartları: Zirai Kazançların vergilendirilmesinde stopaj usulü temel vergileme yöntemidir. Yasa'nın belirlediği sınırın aşılması durumunda stopajla vergilemeye ilave olarak gerçek usulde vergileme yapılır. **İşletme büyüklüğü** ve işletmede **kullanılan motorlu araçlar** gerçek usulde vergilendirme yapılıp yapılmayacağını belirlemede kullanılan ölçütlerdir.

Stopaj Oranları: Çiftçilerden satın alınan zirai mahsul ve hizmetlerden yapılan ödemelerden;

- Hayvanlar ve bunların mahsulleri ile kara ve su avcılığı mahsulleri için % 1 veya % 2.
- Diğer zirai mahsullerden % 2 veya %4

Zirai faaliyet kapsamında ifa edilen hizmetlerden;

- Orman idaresine veya orman idaresine karşı taahhütte bulunan kurullara yapılan ormanların ağaçlandırılması, bakımı, kesimi, ürünlerin toplanması taşınması ve benzeri hizmetler için %2
- Diğer hizmetler için % 4 oranında tevkifat yapılacaktır.

Zirai Kazançların Gerçek Usulde Vergilendirilmesi

Gerçek Usule Tabi Olan Çiftçiler:

Kazançları gerçek usulde vergilendirilmeyen çiftçiler, yazılı olarak vergi dairesine başvurmaları halinde gerçek usule geçebileceklerdir. Bu mükelleflerden işletme büyüklüğü ölçülerini aşanlar, izleyen vergilendirme döneminden itibaren gerçek usulde vergiye tabi olacaklardır.

Gerçek Usulde Zirai Kazancın Tespiti: Bu usulde zirai kazanç, hesap dönemi içinde para olarak tahsil edilen veya alacak olarak tahakkuk eden hasılat ile ödenen veya borçlanılan giderler arasındaki olumlu farktır.

Kazancın tespitinden indirilecek giderler şunlardır:

- İşletme için alınan tohum, gübre, fide, yem ve benzeri maddelerin tedariki için ödenen veya borçlanılan paraları,
- İşletmede çalıştırılanlara ücret, prim ödemeleri,
- İşçilerin tedavi, ilaç, sigorta giderleri,
- Zirai makinelerin çalıştırılması ile ilgili yapılan giderleri.

Zirai araçların amortismanıdır.